

5), vilket utgör den grundläggande skillnaden mellan Paulus och Qumran, är det faktum att Paulus ser Jesus som Messias.

Boken är, som nämndes ovan, en samling texter som är skrivna under lång tid. Även om de är delvis omarbetade finns det stundtals brister när det gäller stringens och progression genom boken. Vidare finns det en tendens att de avgränsningar av bibeltexter som görs i kapitelrubrikerna inte stämmer överens med det faktiska innehållet. Ett exempel på detta är kapitel två, vilket enligt rubriken handlar om Gal 3–4 men i praktiken fokuserar nästan uteslutande på Gal 4. Rent innehållsligt ligger boken relativt nära en traditionell luthersk hållning, även om det är det gamla förbundet och inte lagen i sig som beskrivs som problemet. Det hade varit berikande med en bredare dialog med de som under senare år argumenterat för att läsa Paulus inom judendomen (t.ex. Mark Nanos, Paula Fredriksen och Matthew Thiessen).

Sammantaget är *Paul: Servant of the New Covenant* en mycket välarbetad bok som presenterar noggranna och initierade läsningar av centrala Paulustexter. Hafemann lyckas hitta rätt i den svåra balansen att vara tesdriven och samtidigt låta texterna stå i centrum.

Ludvig Nyman, Lunds universitet

KATHARINA HEYDEN OCH HENRIKE MANUWALD (RED.)

Übertragungen heiliger Texte in Judentum, Christentum und Islam

Hermeneutische Untersuchungen zur Theologie 75, Tübingen: Mohr Siebeck, 2019, häftad, 300 sidor, SEK 708, ISBN: 978-3-16-156312-6

Den föreliggande volymen samlar bidrag från en konferens hällen i Bern år 2015. Som titeln säger handlar bidragen om olika former av ”transponeringar” eller ”förflyttningar” (ty. ”Übertragungen”) av kristendomens, judendomens och islams heliga texter. Att titeln inte använder ordet ”översättning” är ingen slump. Här handlar det nämligen lika mycket om översättningar i vanlig bemärkelse – det vill säga överföringar av en viss text från ett språk till ett annat – som om överföringar av text till andra medier (till exempel bildkonst), eller om ”översättningar” där källtexten och ”översättningen” är på samma språk, alltså

där en text har bearbetats (med barnbiblar som ett exempel). I fokus för denna volym står de särskilda utmaningar som sådana "förflyttningar" av heliga texter innebär, där olika former av norm- och gränsöverskridande är särskilt aktuellt.

En inledning av utgivarna Katharina Heyden och Henrike Manuwald sätter in problematiken i en kontext. Här diskuteras begreppsnotenklaturen, det vill säga frågan om vad som egentligen konstituerar en översättning, och varför man istället för "Übersetzungen" hellre har valt att tala om just "Übertragungen". Ett centralt och mycket vanligt, men alls icke oproblematiskt, begrepp i översättning och översättningsforskning är *ekvivalens*. Det sägs ofta att en översättnings syfte eller mål är att uppnå ekvivalens mellan källtext och måltext eller mellan källspråk och målspråk. Eugene A. Nida, amerikansk översättnings-teoretiker som inte går att undvika när man talar om översättning av just heliga texter – och då särskilt kristendomens bibel – menade till exempel att en översättnings mål var att uppnå så kallad dynamisk ekvivalens. Därigenom ville Nida komma ifrån sättet att tala om översättningen som ett sätt att uppnå ekvivalens på det formella planet, det vill säga att upprätta måltexten som en uppsättning lingvistiska komponenter som på ett visst sätt skulle korrespondera mot källtextens. Men genom att fortsätta använda begreppet *ekvivalens* kvarstod ändå idén om översättning som ett upprättande av ett slags 1:1-förhållande mellan original och översättning.

Ett begreppspar som Heyden och Manuwald diskuterar som ett alternativ är *vertikal* respektive *horisontell* översättning. Detta är särskilt förtjänstfullt när det handlar om översättning av heliga texter, där en väldigt hög "skriftsyn" – som förhållandet kanske särskilt är inom islam – innebär att översättaren aldrig så att säga kan befinna sig på samma nivå som källtexten eller dess upphovsman. Resultatet måste därmed med nödvändighet bli en vertikal översättning. Ett annat grundläggande begrepp i volumen är förstås *helig text*. Vad är det egentligen som gör att en text hålls för helig? Heyden och Manuwald föreslår i sin inledning två begrepp som minsta gemensamma nämnare: För det första, kanoni-

sering och, för det andra, sakralisering. Det innebär att en text kan vara kanoniserad i en viss kultur eller ett visst språkområde – säg Strindbergs *Röda rummet*, för att ta ett svenskt exempel – utan att för den skull vara helig text, eftersom texten inte har blivit sakraliserad genom att användas i ett religiöst sammanhang (den heliga textens ”performativa” funktion enligt Heyden och Manuwald).

Volymen har fyra olika avdelningar: 1) Om heliga texters överförbarhet (ty. ”Zur Übertragbarkeit heiliger Texte”); 2) Överföringar av heliga texter mellan ordlighet och exegetik (ty. ”Übertragungen heiliger Texte zwischen Wörtlichkeit und Exegese”); 3) Anpassningar av heliga texter till textexterna normer (ty. ”Anpassung heiliger Texte an textexterne Normen”); 4) Överföring och inspiration (ty. ”Übertragung und Inspiration”). Den första och den tredje avdelningen är enligt min mening de mest intressanta, där särskilt kan nämnas Martin Leutzschs ”Übersetzungstabus als Indikatoren normativer Grenzen in der Geschichte der christlichen Bibelübersetzungen”, Johanna Pinks ”Text, Auslegung, Ritus. Kontroversen um die richtige und falsche Übersetzungen des Korans am Beispiel Indonesien” och Dorothea Salzers ”Altneuer Text: Jüdische Kinderbibeln und die Popularisierung der Hebräischen Bibel”. Som titeln antyder diskuterar Leutzsch receptionen av kristna bibelöversättningar och hur dessa därigenom framstår som tabubrott, till exempel när en nyöversättning ska ersätta en tidigare bibelöversättning som uppnått ”hegemonisk status”. En välgörande påminnelse som Leutzsch gör är för övrigt att de bibliska *käll*texterna har spelat liten roll inom kristenheten och den kristna kyrkans historia – ända sedan Vulgata, faktiskt. Istället har översättningar tenderat att *ersätta* källtexterna. I sitt bidrag beskriver Johanna Pink sedan kontroverser i två indonesiska koranöversättningar under 1900-talet, medan Dorothea Salzer skriver om bibelhebreiska barnbiblar – där översättningen alltså är *intralingual*, det vill säga sker inom samma språk.

Den andra avdelningen innehåller två mindre originella bidrag, dels om Septuaginta (Christoph Kugelmeier) som upprepar mycket av vad tidigare forskning redan kunnat fastställa om Septuaginta som översätt-

ning, dels om grekiska, arameiska och arabiska översättningar av den Hebreiska bibeln (Ronny Vollandt). Den sista typen av översättningar, till arabiska, är i och för sig intressanta och helt klart mindre välbekanta än de grekiska (LXX) och arameiska (Targumerna), men tyvärr saknar bidraget en översättningsvetenskaplig spets som skulle ha kunnat lyfta diskussionen. Dessa två bidrag är för övrigt, liksom flera andra i volymen, väldigt begränsade till tyskspråkig forskning och en tyskspråklig diskurs. Detta blir särskilt problematiskt när det kommer till just översättningsvetenskaplig teoribildning, som jag tycker borde ha kunnat få ta större plats i denna volym. Nu hänvisas det ideligen till Werner Kollers *Einführung in die Übersetzungswissenschaft* (1:a uppl. 1979, 8:e uppl. 2011), som det visserligen inte är något större fel på, men som ur ett internationellt perspektiv endast är en i raden av liknande introduktionsböcker till översättningsvetenskap och översättningsforskning. Just en tysk översättningsforskare som för övrigt hade varit värd ett större utrymme i en sådan här volym är Radegundis Stolze, som inte minst har diskuterat problemen med ekvivalensbegrepp. Utifrån ett hermeneutiskt perspektiv lyfter hon som alternativ fram begreppet *symmetri* (och motsatsen *asymmetri*) som möjliga sätt att tala om relationen mellan källtext och måltext på. Just vad gäller den spänning som så ofta uppstår när heliga texter översätts hade detta kunnat bli riktigt spännande.

Allmänt måste dock sägas att detta är en stimulerande volym, inte minst genom att den genomgående uppehåller sig vid det problematiska i översättningen av heliga texter. Detta gör volymen genom att dess olika bidrag fokuserar på de normer, gränser och tabun som föreligger när man ska försöka överföra just heliga texter till olika språk och olika medier. Genom att situera dessa problem i konkreta sociala och språkliga kontexter visar de olika bidragen på såväl begränsningar som möjligheter när det gäller att översätta heliga texter.

Richard Pleijel